

CASTELLITX

FUIES FOLKLORIQVES D'ALGAIDA I LA SEVA ENCONTRADA

29 DE JUNY DE 1967

NOTÍCIA HISTÒRICA

La Parròquia de Sant Pere de Castellitx

Conquerida Mallorca pel Rei En Jaume I l'any 1229, fou la primera caboria del Rei guarnir Mallorca d'esglésies i la divisió del Regne en parròquies. Les primeres, en número de trenta cinc, foren reconscudes, més endavant, l'any 1248, per la bula «Cum a nobis petitur», a petició del primer bisbe mallorquí Don Ramon de Torrella, pel papa Innocenci IV desde Lyó de France ont era refugiat a causa del perill que suposava per Itàlia l'ambició de l'excomunicat Frederic II, emperador d'Alamnya.

La nostra bella església de Castellitx, aixecada dins la vella alqueria del mateix nom (d'unes 14 jovades de terra) pel seu propietari Garcia Pérez de Pino, que li tocà en el General Repartiment

com a premi als seus serveis prestats, fou separada de l'extensa alqueria de Montuiri, per formar parròquia independent baix el patrocini de Sant Pere Apòstol.

Vat-aquí, doncs, amics aigaidins, com el nostre poble fou vinculat desde la Conquesta al Apòstol Primer i com aquest cobrà forta popularitat dins la nostra vila:

- Per Sant Pere revolten la figuera.
Per Sant Marçal, el figueral
- De Tonis, Peres i ases
n'hi ha per totes les cases.

G. J. M.

La nova civilització pagesa

Terra de pobles grans i petits, de ciutats on prosperen les indústries, de terres de pasturatges i de conreus, d'immensos planters d'ametllers que encatifan de blanc els nostres camps en el mes de febrer...

Si se proposava considerar els problemes rurals només baix l'angle de la producció, seria empresa a modificar profundament la fesonomia del camp, donant-li un caràcter netament industrial que contrasta amb el que ha estat fins ara: un règim de petites propietats i d'explotacions familiars. I aquest règim és el que ha fet de la pagesia allò que és. Asegura als seus membres, més encara que un benestar relatiu, una autonomia i una independència que han penetrat en els seus costums.

Però el trebolí del progrés d'avui dia ens ha aplegat i ens fa rodar a la biorxa i n'ha llençat a molts fora del seu solar on fins ara havien arrelat i són molts els qui per una causa o l'altra fugen cada dia del nostre poble on no hi toben la font de vida que és un treball adequat i profitós.

Però no per això deixen de ser lo que han estat, perquè tenen les arrels posades en aquest ambient rural on nasquen. Molts d'ells s'en hauran anat molt lluny tant en kilòmetres com en la seva manera de pensar i fer, però n'estic ben segur que aquestes arrels que arrelaren primer els seguiràn donant saba i alimentant-los tota la seva existència.

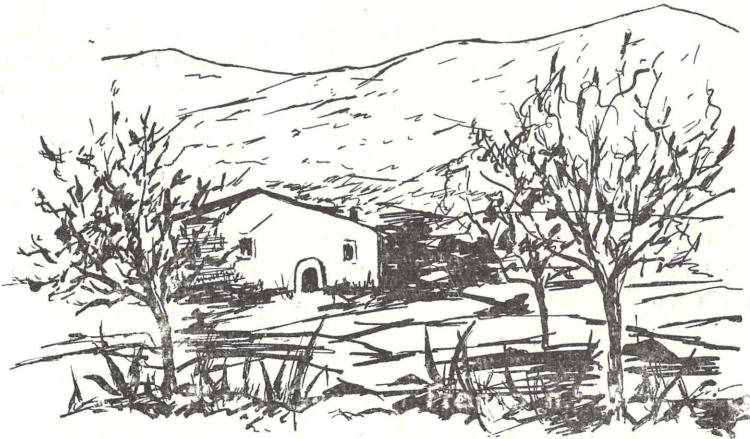
Darrerament s'ha plantejat el problema que el nostre poble es mor. Se l'abandona i se'l deixa de costat. Però no

és gens d'extranyar; l'inmovilisme en que es troba fa que li falti lo necessari per seguir el ritme devolució que se gueixen els temps i que per lo tant tots aquells que evolucionin per llei natural tinguin que abandonar-lo.

Només, doncs, es podrà evitar aquest fet si se creen les necessàries condicions econòmiques, socials i culturals imprescindibles per mantenir la deguda evolució.

Imposar unes condicions econòmiques es fa absolutament necessari creant nous llocs de treball que ocupin a la població. L'endegament econòmic de les regions aconsella la dispersió d'establiments industrials petits que no impliquin l'aportació d'inmigrants però que eviti l'emigració. Les indústries triades cal que siguin adaptades a la mà d'obre rural i, més a més, a les necessitats locals que demanen uns equipaments particulars, resistent a les dures condicions de col·locació: La disseminació dels tallers familiars que permet una alternança de les activitats aplicables a nombroses indústries: fusta, cuir, tèxtils, així com a la fabricació de múltiples peces soltes de maquinària geugera i de la construcció, petites indústries químiques i, sobretot, les de transformació de productes agrícoles. Com veim doncs, l'indústria pot exercir un paper d'imant en una vasta política d'allotjament i de reagrupament social. Política que no pot atànyer el ple desenvolupament, sinó dins una economia d'equilibris regionals i d'equipament rural.

Rafel COLL

ROMANÇ DE LA PORQUEROLA ^{(1) (2)}

El Rei n'ha fetes fer crides
que crides n'ha fetes fer,
que tots los més galants homes
a la guerra els han mester.
Jo que tenc ma muller jove
amb a qui la deixaré?
La deixaré a mu-mare
que l'em guardarà molt bé.
—Mu-mare la meva mare,
jo vos entrec ma muller.
No li heu de fer fer feina
només cosir i broder,
no li heu de fer treure aigua
amb so poal més grander
feis-n'hi treure amb so de plata
que per ella he fet fer.—
I d'es cap de los set dies,
porquerola la va fer.
II d'es cap de los set anys
li apareix un cavaller.
—Porquerola, porquerola,
de qui són aquets porcells?—
—De Don Joan del Villatge
així Déu lo deix torner.—
—Porquerola, porquerola
quina feina te fan fer?—
—Em fan filar set fusades
i un feix de llenya fer. —
Ell se desfà de l'espasa
i el feix de llenya li fé.
—Porquerola, porquerola,
a on colqueràs més bé?
A les anques o a les selles?—
—A les anques cavaller.—
Com foren prop del Vilatge
es feix de llenya li dé,

perquè la gent del Vilatge
no tengué un que raller.
—Vols-me dir tu, porquerola,
a on faran d'hostalers?—
—A la casa de ma sogra
un temps hi solien fer.—
—Bones tardes hostalera,
anit de qué soparé?—
—De galls i gallines grasses,
capons tants com n'ha mester.—
—Me voleu dir, hostalera,
anit amb qui soparé?—
—Soparà amb la meva filla
que molt bé l'hi deixaré.—
—Me voleu dir, hostalera,
anit amb a qui jeuré?—
—No jeurà amb la meva filla,
que molt bé la guardaré,
romendrà amb la porquerola,
que s'ho deixa comporté.—
L'agafa per la mà blanca
i an es quarto la duqué.
—No temis tu porquerola,
que som el teu cavaller.—
—Aixeca't trutja vellaca,
que els porcs ja van pel carrer!—
—Que hi vaja la vostra filla
que no hi nirà ma muller.
A ont és el poal de plata
que per sa dòna vaig fer?—
—L'has de demanar a ta mare
que per sa filla el té.—
—Si vos no foseu mu-mare
un foc ne faria fer,
i a la muntanya més alta
escamparia el cendrer!

(1) Aquest Romanç fou recollit per Gabriel Janer Manila el dia 17 de febrer de 1961 a Algaida de boca de Madò Maria Masset.

(2) Martí Riquer, catedràtic de l'Universitat de Barcelona, ha dit: «El nostre poble, que sap cantar en castellà, no sap cantar en francès, i malgrat això un dels vessants del nostre romancer és ultrapirinenec.

Els nostres romanços d'origen gàl·lic, sigui francès o provençal, es caracteritzen, de vega-

des, per rformes llingüístiques estranyes, com mits acabats en —er i en —é en les rimes.

Això no vol dir que de la mateixa cançó no hi hagi altres variants amb les rimes en català pur. I fins i tot en romanços d'origen gàl·lic, en els quals apareixen naquestes formes lexicals ultrapirinenques, no és rar que hi trobem, encara castellenismes flagrans, cosa que revela la mobilitat del cant popular i la persistent influència de l'element peninsular:». (H.^a de la Literatura Catalana. Tom III. Pàgs 556 i 557).

Publicacions periòdiques de la nostra vila

Desconeixia per complet que hi hagué hagut dins Algaida cap publicació periòdica a part de CASTELLITX; l'altre dia de pagès, regirant uns papers, vaig trobar unes fulles i d'elles anam a parlar. Pels joves segurament serà una novetat.

La primera publicació de què tenc notícia es «LA RAZON», un setmanari que arribà a publicar vint números, des del 10 de maig de 1931 al 28 de juny del mateix any. Es subtitulava «semanario independiente», i pretén mostrar-se imparcial, però sempre amb un caire clarament conservador, de dretes. Era bilingüe, si bé amb predomini del castellà, un castellà macarrònic a més no poder. Els propòsits no podien ser més nobles: «fomentar la cultura, laborar por el engrandecimiento del pueblo y defender sus intereses». Però poca cosa va fer de tot això. Publicava uns articles de fons on defensava en política el seny y condemnava les estridències, feia unes insípides ressenyes de les sessions de l'Ajuntament, copiava unes breus notes dels llibres del Consell d'Algaida, publicava notes de societat, bolletí religiós, passatemp, qualche article purament literari (?), uns anuncis glosats i poca cosa més. Va deixar de publicar-se, segons diu, degut a l'absència d'uns quants redactors.

Per aquest mateix temps hi ha havia l'incendiari «FOCH I FUM» d'Es Mascle Ros on es publicaven regularment unes cròniques i articles referents a Algaida amb la firma del popular Pere Bou, cròniques bastant enverinades, però ben engirgolades i fetes amb gràcia.

Va sortir més tart una altra publicació amb el títol ben expresiu de «ES-QUITXOS» i amb el subtítol de «setmanari desvergonyat». A l'editorial «Por qué venimos deia que neixia disposat a donar branca a qualsevol que s'ho meresqués sense distincions de classes. Acaba amb aquestes paraules: «Hasta que acabemos las fuerzas lucharemos en este periódico, que lo que deseamos del

pueblo es que nos ayude, para que su vida sea eterna». Però els comptes sortiren ben errats: les forces s'acabaren aviat i la vida no va ser eterna, sinó flor d'un dia, concretament de dia 9 de juliol de 1932, perquè la publicació no va passar d'aquest primer número. Les firmes són totes pseudònims i la gent que volien esquitxar i que segons ells mereixia branca eren les beates i els cacics. Era bilingüe, amb un castellà bastant pintoresc i un mallorquí anàrquic del tot.

Un cas distint és el «CALENDARI ALGAIDI» que componia mon pare (a. c.s.); no es pot considerar estrictament una publicació perquè era tot ell mecanografiat i amb un número reduidíssim d'exemplars que va anar disminuint a mira que desapareixien els amics a qui anaven destinats. Va aparèixer sense interrupció des de l'any 1938 fins al 1960. Llàstima que no pogué tenir difusió entre el poble, ja que era interessant de veres. Tenia una extensió considerable que variava molt d'un any a l'altre: prop de 400 planes els darrers anys i un terme mitg que sobrepassa d'un bon tros les 200 anuals. El contingut és variadíssim: hi trobam totes les explicacions d'un bon calendari, consells pel cultiu de la terra i el tracte dels animals, curiositats de tota classe, treballs originals d'autors coneguts (Xim Verdager, Miquel Villalonga i d'altres), traduccions fetes expressament pel Calendari, transcripcions de nombrosíssims documents de l'Arxiu municipal de la Vila, etc., etc. Hi ha el material bàsic per fer una documentada història del nostre poble.

I això és tot quant he pogut trobar deixant de bande fulles de propaganda electoral entre les quals, del temps de la república, n'hi ha de prou interessants. I exceptuant, naturalment, el nostre «CASTELLITX», perquè no crec que sigui aquest el lloc més oportú per parlar-ne.

Pere MULET

«EN CAMES TORTES» I EL CARNAVAL D'ALGAIDA

Per Joan MUNAR FERRATJANS

¿Qui era «En Cames Tortes»? Qualsevol algaidí més gran de quaranta anys, sap bé que se tractava d'una figura d'home vestit de mariner amb un bicorni per capell. Cada any, —el dijous Jarder, compareixia assegut dalt el balcó del café de Ca'n Mulet de la Plaça. Assegut al balcó hi estava a la vista de la gent fins l'horabaixa del darrer dia de Carnaval. Aquest dia baixaven del seient i col·locat a damunt un carro endiumenjat amb branques de pi, l'acompanyaven, tot el poble en massa i la banda de música a darrera, fins a la sortida del poble: final del carrer del Colomer, en el molí d'En Nofre. El pujaven fent un gran ceremonial al terrat del molí i li llegien la Sentència de Mort. L'execució era tot d'una. Un silenci de vas reinaba enmig de la gentada. Tres escopetades ferien mortalment l'home de pedaç. No faltaven, en aquells moments, les ploraies i les llamentacions dels qui figuraven esser els seus amics i sobretot la seva mare, que le representava casi sempre mestre Miquel Barrera (al cel sia), que vivia a una casa devant «s'era de Ca'n Joia» del camí de Ca's Brau.

El «difunt» era col·locat dins un taud i a espalles dels homes més forçarruts

del poble el duien desde el molí cap a la Plaça on se cantava amb acompanyament de la musica aquesta cançó que tenc recollida al meu àlbum de folklore:

**El pobre «Cames Tortes se va morir.
Ai, ai, ai, ai de mí!
Quaranta mil vegades l'han enterrat.
Al cap de dotze mesos, viu és tornat.
Ai, ai, ai, ai de mí!
Al·lotes d'Algaida més no ploreu,
que vindrà Pasqua i ballarem!**

Després de dar una volta per la Plaça amb planys i llaments se simulava l'enterrament del «difunt» dins la cotxeria de Ca'n Mulet Gran, d'on el senyor era el «factotum» de la festa carnavalesca.

Qué representa «En Cames Tortes»? Al meu judici, era el Carnaval i la mort deguda a la Quaresma. No sé bé el per què se'l coneixia pel nom de «En Cames Tortes», ja que la figura no presentava tal deformitat. Lo que sí pens que el seu nom era una desviació popular de «En Carnes Toltes» ja que la seva figura compareixia cada any el Dijous Jarder i me fa pensar en les lluites mitgevales de la Quaresma i el Carnaval saturades de farsa i parodia burlesca.

Esdeveniments socials del món

BAIX aquest epígraf expòs l'idea de una sèrie de temes socials i culturals a desenvolupar en altres ocasions. A pesar que el reduït espai d'aquesta publicació només permet una exposició breu i resumida, per lo que cau en la possibilitat de quedar incomplet, ja que són més temes de conferència que altre cosa. Entre aquets temes actuals i vius, podem destacar: el turisme, els fenòmens migratoris, el deport i la seva funció social, el tercer Món: la seva cultura, fam i situació; el cine; el Nous Catòlics de l'Espanya postconiliar; la moral sexual en la joventut d'avui, etc. etc. Naturalment per abordar-se des de Castelltix, se necessitaria més intensitat de sortida i un mecenès, tampoc sobraria.

Avui, en aquestes retxes, parlarem del Turisme.

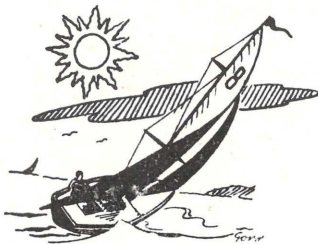
El Turisme és el fenomen social més transcendent del món occidental en lo que va d'aquesta segona mitat de s. XX. Per comprendre'l millor, faré un resum

breu de la seva història, dividida en tres etapes:

1.ª — Dura fins a 1918. Són centres turístics França i sobretot la Costa d'Azur, en hivern Suïça. Es un turisme car, regi, i per classes privilegiades, on predominen les mansions principesques, nobles i potentats industrials europeus i americans. Els decorats, randes i cortines són molt luxosos i repujats, estil palau.

2.ª — Es una època plena de tensions compresa entre les dues guerres mundials. La crisi econòmica de la borsa de Nova York l'any 1929 té repercussions a tot el món. Amb la pujada de Hitler al poder i les conseqüents reivindicacions territorials fan que el poble alemany disposi de doblers i pugui viatjar. Altre factor important fou el gran avanç dels trasports i sobretot de l'aviació.

3.ª — Va des del final de la II Guerra Mundial fins els nostros dies. Factors fonamentals i decisius han estat la ràpida recuperació econòmica d'Europa i la seva estabilitat, l'avanç de la seguretat social amb la vacació obligada i pagada. Característica especial és que el fet del turisme s'ha convertit en massiu i social, i cada dia avança més en aquest sentit. La Conca del Mediterrani ha estat la preferida a l'hora d'elegir el lloc d'estiueig.

d'avui: **EL TURISME**

De les característiques de fenomen massiu i social han fet que aquest any la ONU li dediqui una especial atenció d'estudi declarant-lo Any Turístic Internacional.

Sobre la característica social poden treure's conseqüències econòmiques i deduccions polítiques. En lo social és de gran importància el contrast de mentalitat entre l'indígena i l'extranger, la distinta i diversa manera de pensar, els costums, el distint enfoc dels problemes, la diferència de cultura; però sobretot l'interrogant: ¿Quina casta de cultura sorgirà d'aquí uns anys d'aquest fenomen sobretot en el centre turístic?

Les conseqüències econòmiques són d'una complexitat i diversitat enormes. Espanya ha millorat el nivell de vida, però posar el turisme com exclusiva base del desenvolupament regional és caure en una temptació d'un perill no sospitat. Es ben hora de girar els ulls de bell nou a la terra i a l'indústria. Avui, el poder de les agències de viatges és tan fabulós que poden fer bloquetjar o florir qualsevol projecte.

Com a deduccions polítiques podem enumerar l'intercanvi d'idees, la desaparició de prejudicis i barreres i la flexibilització de la gent.

En la societat moderna, industrialitzada i racionalitzada la màxim, fer turisme ja no és un luxe, és més una necessitat, en que la part dedicada a vacances ja forma part del presupost familiar; sortir de la ciutat, de la fàbrica, del centre de treball per prendre el sol, anar a la muntanya o esquiar, se converteixen en necessitats vulgars a satisfer ja sien en períodes de quinze dies, d'un mes o només els fins de setmana.

Parlar de turisme de costa, de platja o de muntanya son apartats diferents, de plantatjament distint, instalacions, preferències, gusts, són realitats de característiques opostes. Analitzar-los ara seria allargar massa aquest tema d'avui; com enumerar les raons que ens han induït a llançar-mos al rollo turístic, així com la complacència en que és estat acceptada i llavors envaïda per tot el complex mún d'interessos que enrevolten una realitat i un fenomen tan complexe.

A. Cardell-Vanrell

Dècimes desbaratades

*Un soldat i una soldada,
que és sa dona d'un soldat,
dins un ribell foradat
bullien una arengada;
però perquè era salada
i no tenia aliment,
la varen untar d'unguent
fet de pües d'eriçó,
que ja no hi ha res millor
per cobrar es coneixement.*

*Ara fa una mesada,
que jo anava a passetjar,
quatre al.lotes vaig topar
que duien xaranga armada;
i una, sa més arriscada,
que per cert duia un bon gat,
posant-se an es meu costat
va dir tota sandunguera:
«Ses orelles de somera
sempre han fet bon estufat».*

*S'altre dia demati
que per sa plaça passava,
una cabra se gronxava
damunt ses branques d'un pi;
i afinà que un sibal.li
amb una cama anguixada,
feia un mantí d'una arada;
contemplant que un buscaret
feia fer es caragolet
a una rata pinyada.*

Bernat Fullana

NOTA.—El número vinent de CASTELLITX serà monogràfic i estarà dedicat al Santuari de Nostra Dona Santa Maria de Cura: la seva història, l'estada de Llull «el fill major de la nostra casta», les escoles lulístiques, etc. Un poeta cantarà a la Verge de Cura.

CASTELLITX - Plaça General Franco n.º 5 - ALGAIDA